

Beata Penar-Zadarko, Monika Binkowska-Bury, Małgorzata Marć

Katedra Pielęgniarstwa, Wydział Medyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego

Nauczyciel jutra – modelowa sylwetka nauczyciela akademickiego studiów zawodowych na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo

The Teacher of tomorrow – the model profile of an academic nursing and obstetrics teacher

Adres do korespondencji:

dr med. Beata Penar-Zadarko
 Zakład Promocji Zdrowia
 ul. Warzywna 1
 35-959 Rzeszów
 tel.: (0 17) 872 13 89
 email: bpenar@poczta.onet.pl

STRESZCZENIE

Wstęp. Podjęcie studiów na określonym kierunku jest działaniem celowym, sensownym, stąd też studująca młodzież posiada określone oczekiwania, wyobrażenia i nastawienie wobec podejmowanego charakteru kształcenia, a także posiada choćby ogólnie zarysowany obraz nauczyciela akademickiego – jego wzór – ujmowany w kategoriach ról, funkcji, zadań, cech osobowych i kompetencji.

Cel pracy. Celem pracy było określenie stopnia ważności poszczególnych cech osobowych i kompetencji nauczyciela akademickiego w opinii studentów studiów zawodowych na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo.

Material i metody. Badaniem objęto 324 studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego reprezentujących kierunki pielęgniarstwa i położnictwa. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety skonstruowany specjalnie dla potrzeb prowadzonych badań, składający się z 19 zaproponowanych cech, którymi powinien charakteryzować się wykładowca, oraz pytań dotyczących podstawowych kategorii kompetencji i oczekiwanego charakteru kontaktu studenta z nauczycielem akademickim.

Wyniki i wnioski. Badania wykazały, że studenci za najważniejsze cechy nauczyciela akademickiego uznali: umiejętność przekazania wiedzy, kompetencje, komunikatywność i okazywanie szacunku wobec studenta. Wśród kompetencji zawodowych nauczyciela zdecydowana większość chciałyby uczestniczyć w zajęciach prowadzonych przez „sprawnych metodyków, nastawionych praktycznie”.

W większości cech osobowych i w żadnej z badanej kategorii kompetencji nie wykazano statystycznie istotnej różnicy między opiniami studentów obu kierunków.

Problemy Pielęgniarstwa 2008; 16 (1, 2): 66–71

Słowa kluczowe: pielęgniarstwo, położnictwo, kształcenie, nauczyciel akademicki

ABSTRACT

Introduction. Each student has a specific set of expectations, attitudes regarding an academic teacher's profile, which is a sort of a model profile including roles, functions, tasks, personal attributes and competences.

Aim. The aim of the study was identifying the nursing and obstetrics students' opinion regarding the importance degree of the individual personal attributes and competences of academic teacher.

Material and methods. The research was carried out among 324 nursing and obstetric faculty undergraduates of the Nursing and Obstetrics Institute University of Rzeszow. The measurement applied in the study was survey research compounded of 19 proposed and most wanted attributes, and stan-

standard questions concerned basic competences categories connected with the academic teacher's profession and expected student – academic teacher contact's character.

Results and conclusion. The research shows that the most wanted academic teacher's attributes are: teaching abilities, profession competences, communication abilities, being respectful for students. Regarding to profession competences, most of the students would like to attend the lab-classes lead by teachers with great practical experience.

The essential statistics variation in the opinion of nursing and obstetrics students' have not been showed, neither in the majority of personal attributes, nor in none of researched competence's categories.

Nursing Topics 2008; 16 (1, 2): 66–71

Key words: nursing, obstetrics, education, academic teacher

Wstęp

Proces transformacji kształcenia pielęgniarek i położnych uwzględnia przemiany zachodzące w systemie edukacji narodowej dążące do upowszechnienia wyższego wykształcenia zawodowego, zwiększenia jego dostępności i poprawy jakości.

Pielęgniarstwo podlega wpływom różnych czynników wywołujących mniej lub bardziej radykalne zmiany w ich działalności. Będąc zawodem i dyscypliną naukową, wymaga więc ciągłego doksztalcania i podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Kształcenie musi przygotowywać studentów w taki sposób, aby po ukończeniu szkoły zyskali kompetencje niezbędne do wypełniania roli i funkcji zawodowych [1].

W szkolnictwie wyższym, ze względu na wynikające z jego misji specyficzne funkcje, najważniejszą kwestią staje się zatem jakość kształcenia, która stanowi też pochodną potrzeb, oczekiwań i wymagań kierowanych pod adresem uczelni. Twórcami i aktywnymi uczestnikami tej rzeczywistości są dwa główne podmioty — nauczyciel akademicki i student. Nauczyciele akademicy stanowią bardzo istotny element tej rzeczywistości, ponieważ to oni ponoszą ostateczną odpowiedzialność za proces kształcenia. Jednakże podjęcie studiów na określonym kierunku jest działaniem celowym i sensownym, stąd też młodzież studiująca posiada określony katalog oczekiwań, wyobrażeń i nastawień wobec podejmowanego charakteru kształcenia, a także posiada choćby ogólnie zarysowany obraz nauczyciela akademickiego — jego wzór ujmowany w kategoriach ról, funkcji, zadań, cech osobowych i kompetencji [2].

Cel pracy

Celem pracy było określenie stopnia ważności poszczególnych cech osobowych i kompetencji nauczyciela akademickiego w opinii studentów studiów zawodowych na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo.

Materiał i metody

Badaniem objęto 324 studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego reprezentujących kierunki pielęgniarstwa i położnictwa w okresie od grudnia 2007 roku do stycznia 2008 roku. Udział studentów był dobrowolny i anonimowy. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety skonstruowany specjalnie dla potrzeb prowadzonych badań, składający się z 19 zaproponowanych cech, którymi powinien charakteryzować się nauczyciel, oraz pytań dotyczących kategorii jego kompetencji i oczekiwanego charakteru kontaktu studenta z nauczycielem akademickim.

Katalog cech osobowych nauczyciela zaproponowany w ankiecie dobrano na podstawie zestawień najczęściej pojawiających się w dostępnym piśmiennictwie [2–7]. Zadaniem respondentów było określenie ważności poszczególnych cech w 5-stopniowej skali.

Analizę statystyczną przeprowadzono na podstawie programu Statistica PL, wykorzystując nieparametryczny test Kruskala-Wallisa. Przyjęto następujące reguły statystyczne:

- $p < 0,05$ — zależność istotna statystycznie (oznaczono ten fakt za pomocą *);
- $p < 0,01$ — zależność wysoce istotna (oznaczono ten fakt za pomocą **);
- $p < 0,001$ — bardzo wysoka zależność istotna statystycznie (oznaczono ten fakt za pomocą ***).

Wyniki

Kwestionariusz ankiety wypełniło 107 studentów z kierunku położnictwo oraz 217 z kierunku pielęgniarstwo. Zdecydowana większość ankietowanych osób to kobiety ($n = 313$), co stanowi 96,6%. Ludzie młodzi to 73,5% studentów w wieku do 25 lat. Ponad połowa respondentów to mieszkańcy wsi (54,3%), 19% — mieszkańcy dużych miast (ponad 100 tys. mieszkańców), 17,0% mieszka w małych miastach (do 50 tys. mieszkańców), natomiast 9,7% — w miastach średniej wielkości (50–100 tys. mieszkańców).

Zdecydowana większość badanych to absolwenci liceów ogólnokształcących (58%) i szkół policealnych medycznych (21%). Liceum zawodowe lub inne szkoły średnie ukończyło 21% respondentów.

W tabeli 1 zawarto szczegółowe odpowiedzi dotyczące ważności wybranych cech osobowych nauczycieli kierunków pielęgniarstwo i położnictwo (wybór był wielorazowy).

Przedstawione wyniki można zinterpretować łatwo, posługując się przeciętną oceną ważności danej cechy, którą wyliczyć można przy założeniu, że kolejnym wariantom odpowiedzi przypisano odpowiedniki liczbowe: bardzo ważne — 1, ważne — 2, mniej ważne — 3, nieważne — 4, brak zdania — 5.

Dla tak zdefiniowanej skali porządkowej dokonano porównania opinii studentów obu kierunków za pomocą nieparametrycznego testu Kruskala-Wallisa, uzupełniając wyniki o średniej wartości rang poszczególnych cech. Dzięki zastosowaniu takiego podejścia można w zwięzły sposób przedstawić odpowiednie wyniki, dokonując przy okazji hierarchizacji ważności poszczególnych cech w całej zbiorowości (im średnia wartość bliższa 1, tym ważniejsza jest dana cecha — by ułatwić interpretację wyników uporządkowano w ten sposób kategorie w tabeli 2).

Uporządkowanie 19 ocenianych cech według stopnia ważności w znaczący sposób ułatwia interpretację wyników. Można zauważyć, że poza oceną ważności kompetencji (bardziej znacząca dla położnych — $p < 0,05$) nie ma żadnych różnic między studentami obu kierunków.

Za najważniejsze cechy uważane są:

- umiejętność przekazania wiedzy,
- kompetencja,
- komunikatywność,
- wykazywanie szacunku wobec studenta,
- kultura nauczyciela akademickiego.

Za cechy mniej ważne uznano pewność siebie oraz cechę nauczyciela dotyczącą umiejętności perswazji (tab. 2).

Modelową sylwetkę nauczyciela akademickiego analizowano w kategoriach roli zawodowej, prosząc o wskazanie podstawowego jej wyznacznika w postaci ogólnych kompetencji. Nie stwierdzono między studentami obu kierunków istotnych statystycznie różnic, w kwestii wyboru sylwetki nauczyciela — jedynie co 8 osoba (13%) wskazuje „twórczego intelektualistę”, a zdecydowana większość jest za uczestniczeniem w zajęciach prowadzonych przez „sprawnych metodyków, nastawionych praktycznie” (87%) (tab. 3).

Większość ankietowanych studentów chciałaby, aby kontakt z prowadzącym zajęcia miał charakter „bliski i przyjazny” (78%). Tym niemniej warto zwrócić uwagę, że około 20% osób preferowałoby relację „obojętną” (tab. 4). Preferencje respondentów nie zależą od studiowanego kierunku ($p = 0,2156$).

Dyskusja

Przedmiotem zainteresowania w przedstawionych badaniach są najbardziej pożądane cechy nauczyciela akademickiego wchodzące w skład tak zwanej modelowej sylwetki. Zawód nauczyciela stał się przedmiotem wielu badań empirycznych, na podstawie których określono najbardziej pożyteczne cechy osobowości, typy, modele i ideały nauczyciela, a także rzeczywiste zachowania i postawy [5]. Efektywność procesu edukacyjnego zależy od wielu czynników: treści programowych przekazywanych w toku kształcenia, sposobu ich przekazywania, a więc dydaktyczno-metodycznych środków kształcenia, co wiąże się między innymi z kompetencjami nauczyciela oraz jakością i charakterem interakcji podmiotów edukacyjnych (nauczyciel–uczeń). Często jako podstawowy wyznacznik efektywności procesu edukacyjnego analizuje się interakcję podmiotów edukacyjnych. Przyjęto więc założenie, że głównym czynnikiem determinującym jakość kształcenia jest spostrzegany przez studentów sposób odgrywania roli, osobowość i kompetencje nauczyciela akademickiego [6]. Powyższe stwierdzenie znalazło odzwierciedlenie w badaniach własnych, w których studenci wskazali cechy osobowe nauczyciela akademickiego jako istotne dla jego profesjonalizmu. Studenci uznali za najważniejsze cechy: umiejętność przekazania wiedzy (80%), posiadanie odpowiednich kompetencji (73%), umiejętność komunikowania się (61%), wykazywanie szacunku wobec studenta (61%). W badaniach Binkowskiej-Bury i Marć, określających oczekiwania studentów pielęgniarstwa wobec nauczyciela akademickiego/zawodu, wykazano, że jednym z zasadniczych elementów decydujących o poprawnym przebiegu procesu edukacji jest umiejętność komunikowania się. Opinię taką podzieliło około 48% respondentów [7].

Umiejętności komunikatywne są przydatne nauczycielom w odpowiednim porozumiewaniu się z innymi, w efektywnym działaniu i osiąganiu zamierzonych celów (np. przekazaniu wiedzy), a także lepszym zrozumieniu środowiska nauki i pracy [8]. Ziarno wśród pożądanych cech nauczyciela zawodu wymienia między innymi: pomaganie studentom w rozwiązywaniu problemów, przyjacielski stosunek do studenta, życzliwość, dar i umiejętność przekazywania wiedzy, pomaganie studentom w rozwiązywaniu problemów opiekuńczych i etycznych-moralnych, otwarcie na oczekiwania studentów [9].

Wśród kompetencji zawodowych nauczyciela akademickiego, jako najbardziej pożądaną kategorię, 87% respondentów wskazało sprawnego metodyka i praktyka. Dominujące wymiary roli nauczyciela akademickiego w percepcji studentów ujmowane są zatem w kategoriach pragmatycznych, a zdecydowanie rzadziej w kategoriach humanistycznych (13%). Może to wynikać z faktu, że istotne znaczenie przypisuje się kształtowa-

Tabela 1. Procentowe zestawienie cech osobowych nauczycieli względem ich ważności
Table 1. The % set of personal academic teachers' attributes in terms of importance

Cechy osobowe nauczyciela akademickiego	Ocena ważności					
	Bardzo ważne	Ważne	Mniej ważne	Nieważne	Brak zdania	Brak danych
Kompetentny	238 73%	58 18%	3 1%	0 0%	2 1%	23 7%
Uśmiechnięty	97 30%	120 37%	50 15%	5 2%	0 0%	52 16%
Nastawiony pozytywnie	162 50%	111 34%	11 3%	1 0%	0 0%	39 12%
Mający poczucie własnej wartości	64 20%	131 40%	37 11%	6 2%	4 1%	82 25%
Tolerancyjny	160 49%	114 35%	17 5%	2 1%	0 0%	31 10%
Komunikatywny	197 61%	74 23%	4 1%	0 0%	0 0%	49 15%
Odpowiedzialny	149 46%	105 32%	10 3%	0 0%	0 0%	60 19%
Punktualny	141 44%	101 31%	25 8%	1 0%	0 0%	56 17%
Pewny siebie	62 19%	98 30%	69 21%	8 2%	1 0%	86 27%
Sumienny	115 35%	127 39%	11 3%	4 1%	1 0%	66 20%
Empatyczny	86 27%	105 32%	34 10%	8 2%	4 1%	87 27%
Posiadający umiejętność perswazji	62 19%	105 32%	52 16%	3 1%	2 1%	100 31%
Posiadający umiejętność rozwiązywania konfliktów	115 35%	106 33%	27 8%	5 2%	1 0%	70 22%
Posiadający poczucie kontroli wewnętrznej	76 23%	115 35%	36 11%	3 1%	4 1%	90 28%
Wykazujący szacunek	199 61%	77 24%	5 2%	2 1%	0 0%	41 13%
Posiadający umiejętność przekazywania wiedzy	258 80%	37 11%	6 2%	0 0%	0 0%	23 7%
Kulturalny	169 52%	90 28%	11 3%	1 0%	0 0%	53 16%
Posiadający poczucie humoru	118 36%	115 35%	39 12%	5 2%	0 0%	47 15%
Dyspozycyjny	110 34%	122 38%	25 8%	2 1%	0 0%	65 20%

Tabela 2. Klasyfikacja ważności cech w opinii studentów obu kierunków

Table 2. Classification by the importance of attributes in the opinion of nursing and obstetrics students

Cechy osobowe nauczyciela akademickiego	Średnia pozycja w skali ważności			p
	Pielęgniarki	Położne	Razem	
Posiadający umiejętność przekazywania wiedzy	1,16	1,17	1,16	0,8854
Kompetentny	1,28	1,15	1,24	0,0370*
Komunikatywny	1,31	1,27	1,30	0,6198
Okazujący szacunek wobec studenta	1,35	1,29	1,33	0,3791
Kulturalny	1,43	1,40	1,42	0,5270
Odpowiedzialny	1,46	1,50	1,47	0,6381
Nastawiony pozytywnie	1,47	1,49	1,48	0,7051
Tolerancyjny	1,50	1,59	1,53	0,3407
Punktualny	1,59	1,53	1,57	0,2654
Sumienny	1,68	1,56	1,64	0,1472
Dyspozycyjny	1,63	1,80	1,69	0,0541
Posiadający umiejętność rozwiązywania konfliktów	1,66	1,79	1,70	0,1754
Posiadający poczucie humoru	1,75	1,76	1,75	0,9107
Uśmiechnięty	1,85	1,89	1,86	0,6843
Empatyczny	1,87	1,96	1,90	0,4314
Posiadający poczucie kontroli wewnętrznej	1,89	1,95	1,91	0,7532
Mający poczucie własnej wartości	1,99	1,99	1,99	0,9463
Posiadający umiejętność perswazji	2,06	1,91	2,01	0,2580
Pewny siebie	2,13	2,06	2,11	0,7041

Tabela 3. Procentowy rozkład wyboru sylwetki nauczyciela w odniesieniu do jego kompetencji

Table 3. The % distribution of the academic teacher's competences profile variety

Kierunek studiów	Najważniejsze kompetencje (p = 0,4436)		Razem
	Sprawny metodyk i praktyk	Zaangażowany intelektualista i twórczy humanista	
Pielęgniarstwo	186	31	217
% →	86	14	100
Położnictwo	95	12	107
% →	89	11	100
Razem	281	43	324
% →	87	13	100

niu kompetencji i umiejętności zawodowych niezbędnych w trakcie praktycznej nauki zawodu. Z drugiej strony dla współczesnego pielęgniarstwa zagadnienia komunikacji interpersonalnej to poważny temat ze

względu na charakter pracy z drugim człowiekiem. Dominująca stereotypowa wersja roli nauczyciela akademickiego zgodna jest z założeniami pedagogiki instrumentalnej, gdyż jego profesjonalizm postrzegany

Tabela 4. Oczekiwany charakter kontaktu studenta z nauczycielem akademickim**Table 4. Expected character of the student — teacher contact**

Kierunek studiów	Oczekiwany charakter kontaktu studenta z nauczycielem (p = 0,2156)			Razem
	Konfliktowy i wrogie	Obojętny	Bliski i przyjazny	
Pielęgniarstwo	3	38	176	217
% →	1	18	81	100
Położnictwo	3	26	78	107
% →	3	24	73	100
Razem	6	64	254	324
% →	2	20	78	100

jest tu głównie w kategoriach metodycznie i technologicznie wyznaczonej sprawności w procesie nauczania, zaś niedoceniana bywa wersja nauczyciela opisywanego jako zaangażowany intelektualista i twórca humanista [2]. Istotny w ocenie nauczyciela akademickiego jest także charakter kontaktu ze studentami. Nauczyciel akademicki w ujęciu modelowym to osoba, która charakteryzuje się przyjazną i bliską relacją ze studentem. Takiej odpowiedzi udzieliło 78% ankietowanych.

W większości cech osobowych i w żadnej z badanej kategorii kompetencji nie wykazano istotnej statystycznie różnicy między opiniami studentów obu kierunków studiów. Świadczy to o tym, że nauczyciel akademicki w ujęciu modelowym na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo jest postrzegany według tych samych kryteriów oceny. Jedynie na kierunku położnictwo, w hierarchii ważności cech osobowych, kompetencje zawodowe nauczyciela są mocniej akcentowane niż na kierunku pielęgniarstwo. Może to świadczyć o tym, że dla studentów położnictwa kompetencje nauczyciela zawodu bardziej niż inne jego cechy będą determinować ich przyszłe umiejętności niezbędne do samodzielnego wypełniania roli i funkcji zawodowych.

Wnioski

1. Za najważniejsze cechy osobowe nauczyciela akademickiego studenci uznali przede wszystkim umiejętność przekazania wiedzy, kompetencje, komunikatywność oraz szacunek wobec studentów.
2. Zdecydowana większość studentów oczekuje, by charakter kontaktu z nauczycielem był bliski i przyjazny.
3. Wśród kompetencji zawodowych nauczyciela akademickiego jako najbardziej pożądaną kategorię wskazano sprawnego metodyka i praktyka.
4. W większości cech osobowych i w żadnej z badanej kategorii kompetencji nie wykazano statystycznie istotnej różnicy między opiniami studentów obu kierunków studiów.

5. Kompetentny — to jedyna cecha osobowa nauczyciela akademickiego, w której wykazano istotną różnicę statystyczną między opiniami studentów obu kierunków studiów (p < 0,05). W opinii studentów położnictwa jest to najważniejsza cecha nauczyciela.

Piśmiennictwo

1. Krajewska-Kułał E., Lewko J., Jankowiak B., Łukaszuk C., Klimaszewska K., Kowalczyk K. Ocena systemu kształcenia licencjackiego na kierunku pielęgniarstwo w opinii studentów Wydziału Pielęgniarstwa i Ochrony Zdrowia Akademii Medycznej w Białymstoku. *Pielęgniarstwo XXI wieku* 2006; 14/15: 83–89.
2. Wysocka E. Potoczne teorie kształcenia i oczekiwania edukacyjne młodzieży studenckiej. W: Kozubska A., Zdunak A. (red). *Kształcenie zawodowe w teorii i praktyce edukacyjnej*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2006; 109–123.
3. Łój G. Optymizm nauczyciela podstawą sukcesu jego uczniów — modelowa sylwetka wykładowcy UTW. W: Laska E.I. (red.). *Edukacja nauczycieli wobec przemian szkoły*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007; 137–143.
4. Wojnowska-Dawiskiba H., Rosińczuk-Tondersy J. Nauczanie i uczenie się w praktyce klinicznej szkoły wyższej. *Polska Medycyna Rodzinna* 2004; 6,1: 245–249.
5. Marczuk S. Orientacje wartościujące nauczycieli w III Rzeczypospolitej. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 2001.
6. Syczewski J. Autorytet nauczyciela akademickiego w opinii studentów. *Życie Szkoły Wyższej* 1989; 6: 29–40.
7. Binkowska-Bury M., Marć M. Oczekiwania studentów kierunku pielęgniarstwo wobec nauczyciela zawodu. W: Laska E.I. (red.). *Edukacja nauczycieli wobec przemian szkoły*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007; 217–223.
8. Krajewska-Kułał E., Penar-Zadarko B. Komunikacja interpersonalna w promocji zdrowia. Komunikowanie interpersonalne w pielęgniarstwie. W: Kwiatkowska A., Panek W. (red.). *Seria podręczników dla studentów studiów pielęgniarstkich*. Wydawnictwo Czelej, Lublin 2003; 249–261.
9. Ziarko E. (red). *Przewodnik dydaktyczny dla pielęgniarzek — opiekunów praktyk zawodowych*. Wydawnictwo „Skrzat”, Kraków 2005.